

علامه جوادی آملی بحث از گستره دین به نحو برون‌دینی را ممکن نمی‌داند

از نظر علامه جوادی آملی، اگر دین را به معنای اراده الهی بگیریم، خارج از قلمرو دین چیزی نداریم و هیچ نگاه برون‌دینی به مبحث گستره دین وجود ندارد؛ بنابراین نمی‌توان از نظرگاهی خارج از دین به تعیین حدود دین و کارکردهای آن پرداخت.

از نظر علامه جوادی آملی، اگر دین را به معنای اراده الهی بگیریم، خارج از قلمرو دین چیزی نداریم و هیچ نگاه برون‌دینی به مبحث گستره دین وجود ندارد؛ بنابراین نمی‌توان از نظرگاهی خارج از دین به تعیین حدود دین و کارکردهای آن پرداخت.

حجت‌الاسلام و المسلمین محمدرضا مصطفی‌پور، عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، با ارائه توضیحاتی درباره کتاب «#171؛ گستره دین»؛ که توسط وی و براساس کتاب «#171؛ انتظار بشر از دین»؛ از آیت‌الله‌العظمی جوادی آملی و برخی دیگر از مباحث ایشان در باب گستره دین مطرح شده است، به پاره‌ای از نظرات علامه جوادی آملی در این زمینه اشاره کرد.

مروری بر مباحث کتاب «#171؛ انتظار بشر از دین»؛

حجت‌الاسلام مصطفی‌پور گفت: این کتاب براساس الگوی مقاله‌ای تنظیم شده است، با عنوان «#171؛ حد دخالت دین در حوزه‌های اجتماعی و علمی»؛ که چندین سال پیش من به همایش «#171؛ امام خمینی(ره) و اندیشه حکومت اسلامی»؛ ارائه کردم و پس از تنظیم نیز به نظر آیت‌الله جوادی رسید و مورد تأیید ایشان قرار گرفت.

وی با اشاره به این که کتاب «#171؛ انتظار بشر از دین»؛ در دو بخش کلی تنظیم شده است، افزود: بخش اول به کلیات و بخش دوم به روش‌های تبیین انتظار بشر از دین اختصاص دارد که مطالب این بخش در چهار فصل تبیین انتظار بشر از دین از راه بررسی ادله ضرورت بعثت انبیاء، تبیین انتظار بشر از دین از راه بررسی فواید دین، تبیین انتظار بشر از دین از راه انسان‌شناسی و تبیین انتظار بشر از دین از راه شناخت منابع دین طرح شده است.

گستره دین آن قدر وسیع است که صرفاً به رابطه انسان و خدا در عبادت یا نیایش محدود نمی‌شود و یا به رابطه انسان با دیگران در پرتو اخلاق، بلکه می‌تواند سیاست و امنیت، صلح جهانی و حتی ساختار محیط زیست را با بایدها و نبایدهایی که برای ما تبیین می‌کند، شکل بدهد

حجت‌الاسلام مصطفی‌پور در خصوص مطالب فصول مذکور بیان کرد: تبیین انتظار بشر از دین چند راه و روش دارد که یکی از راه بررسی ادله ضرورت بعثت انبیاء است که این همان کاری است که فیلسوفان و متکلمان کرده‌اند و عموماً در پاسخ به پرسش از وجه بعثت انبیاء گفته شده است که نیاز ما به قانون و نظم و امنیت اجتماعی، نیاز ما به تعلیم و تربیت و همچنین سایر فوایدی که بر بعثت انبیاء مترتب است، ایجاب می‌کند که خداوند انبیائی را برای بشر بفرستد. این گونه استدلال روش فیلسوفان و متکلمان در تبیین انتظار بشر از دین بوده است، که دلیل‌هایی نیز در هر مورد خاص مطرح شده است.

عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی درباره روش دیگر تبیین انتظار بشر از دین، اظهار کرد: در چنین تبیینی که از راه بررسی فواید دین انجام می‌شود، با سنجش کارکردهای دین برای زندگی بشر از رویکردهای مختلف جامعه‌شناختی، روانشناختی و ...، الگویی از گستره کارکردی دین ترسیم می‌شود. ما در بخش مربوط به این مبحث در کتاب، 16 عنوان از کارکردهای دین را برشمرده‌ایم.

مصطفی‌پور با اشاره به دیگر روش تبیین گفت: روش دیگر تبیین انتظار بشر از دین از راه انسان‌شناسی است. در این روش ما با شناخت نیازهای انسان و ابعاد وجودی او به تبیین گستره نیازهای او در ساحت دین می‌پردازیم. که ما در کتاب این مسأله را مطرح کرده‌ایم که دین هم نیازهای عقلانی، هم نیازهای عاطفی و احساسی و هم نیازهای اخلاقی انسان را پاسخ می‌دهد.

ممکن است ما فقط قرآن و روایات را جزء منابع دین به حساب آوریم و ممکن است عقل را نیز از منابع دین محسوب کنیم و در هر کدام از این حالات ما به گستره متفاوتی از دین قائل خواهیم بود و طبیعی است که وقتی عقل و نقل در کنار هم قرار بگیرند و به عنوان منابع شناخت دین مطرح شوند، گستره دین نیز وسیع خواهد بود

وی ادامه داد: در روش دیگر نیز ما با شناخت منابع دین می‌توانیم به حدود آن دست یابیم. در واقع ممکن است ما فقط قرآن و روایات را جزء منابع دین به حساب آوریم و ممکن است عقل را نیز از منابع دین محسوب کنیم و در هر کدام از این حالات ما به

گستره متفاوتی از دین قائل خواهیم بود و طبیعی است که وقتی عقل و نقل در کنار هم قرار بگیرند و به عنوان منابع شناخت دین مطرح شوند، گستره دین نیز وسیع خواهد بود.

عدم امکان طرح مبحث گستره دین با نظرگاه برون‌دینی

مصطفی‌پور در پاسخ به این پرسش که در نهایت کدام يك از این روش‌ها تعیین کننده گستره دین در اندیشه آیت‌الله جوادی آملی است، عنوان کرد: این‌ها مسیرهایی است که يك فرد که به دنبال مطالعه در این زمینه است می‌تواند دنبال کند، اما براساس موضع آیت‌الله جوادی آملی و همچنان که در کتاب «منزلت عقل در هندسه معرفت دینی»¹⁷¹ آورده‌اند، اگر دین را به معنای اراده الهی بگیریم، خارج از قلمرو دین چیزی نداریم و هیچ نگاه برون‌دینی به این مبحث وجود ندارد. بنابراین نمی‌توان از نظرگاهی خارج از دین به تعیین حدود دین پرداخت و نیازهایی را که از طریق مراجعه به دین می‌توان برطرف کرد، تعیین نمود.

وی افزود: بر همین اساس، ما در بخشی دیگر از کتاب، نمونه‌هایی از پاسخ اسلامی به انتظار بشر از دین را که در سخنان آیت‌الله جوادی آملی مطرح شده است، آورده‌ایم که از آن جمله اسلام و وحدت ملی، اسلام و امنیت ملی، اسلام و اقتدار ملی، اسلام و صلح جهانی، اسلام و محیط زیست، دین و توسعه و ... است. در واقع با بیان بعضی از مباحث، اجمالاً سعی شده است که نشان داده شود، دین در هر کدام از این زمینه‌ها دارای تئوری است و سخنانی برای گفتن دارد.

عضو هیئت علمی دانشگاه خوارزمی با بیان این که بنابراین علامه جوادی آملی در مبحث گستره دین، رویکردی حداکثری دارد، اظهار کرد: بر این اساس اجمالاً می‌توان گفت که گستره دین آن قدر وسیع است که صرفاً به رابطه انسان و خدا در عبادت یا نیایش محدود نمی‌شود و یا به رابطه انسان با دیگران در پرتو اخلاق، بلکه می‌تواند سیاست و امنیت، صلح جهانی و حتی ساختار محیط زیست را با بایدها و نبایدهایی که برای ما تبیین می‌کند، شکل بدهد و ما همان طور که در اخلاق و عبادات نیازمند به هدایت و راهنمایی الهی هستیم، در بعد سیاست و اقتصاد و حقوق هم نیازمند هدایت الهی هستیم.